

NOTAT

Vår ref.:
20/1964- 1-

Dato:
25.10.2020

Notat til Justiskomiteen - statsbudsjettet 2021

Likestillings- og diskrimineringsombudet har over flere år jobbet med soningsforhold i et diskrimineringsperspektiv. I 2016 lanserte vi soningsrapporten «Innsatt og utsatt», hvor vi blant annet vurderte soningsforholdene for kvinnelige innsatte.¹ Konklusjonen var at norske myndigheter stod i fare for å bryte likestillings- og diskrimineringsloven og forpliktelsene sine etter kvinnekonvensjonen når det gjaldt kvinners soningsforhold. I år har Diskrimineringsnemnda fattet et enstemmig vedtak om at de kvinnelige innsatte i Tromsø fengsel diskrimineres på grunnlag av kjønn.

Statsbudsjettet 2021

Kvinnelige innsatte har færre tilbud om rusmestring enn menn, til tross for kunnskap om kvinners høye rusbelastning. Det er positivt at det nå skal opprettes en områdefunksjon for psykisk helsevern og rusbehandling for alle innsatte, og ombudet håper dette vil styrke også de kvinnelige innsattes tilbud om rusmestring.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har pekt å en økning av kvinnelige innsatte med psykiske lidelser, og at disse har et udekket behov for helsehjelp i forbindelse med sine lidelser. Ombudet har tidligere lagt vekt på at det har vært klare kjønnsforskjeller i tilbudet som eksisterer for de sykeste innsatte i norske fengsler. Vi fremhever derfor at det er svært positivt at det over statsbudsjettet er bevilget midler til et nasjonalt ressursteam på Bredtveit fengsels- og forvaringsanstalt.

Ombudets erfaring er at det er for dårlig kunnskap om situasjonen til kvinnelige innsatte med helseutfordringer. Vi har derfor bestilt en studie som skal styrke kunnskapen om soningssituasjonen for kvinnelige innsatte med helseproblemer

¹ <https://www.ldo.no/nyheter-og-fag/brosjyrer-og-publikasjoner/rapporter/ldos-soningsrapport/>

og hvordan fengslene ivaretar dere hjelpebehov. Undersøkelsen skal særlig fokusere på soningsforholdene og helsetilbudet for psykisk syke. Vi håper studien kan bidra til at helsetilbudet og innholdstilbudet til kvinnelige innsatte kan bli enda bedre og kjønns spesifikt.

Oppfølging av diskriminerende forhold i Tromsø fengsel

Ombudet mener situasjonen for kvinnelige innsatte er alvorlig. Vi valgte å klage inn forholdene for de kvinnelige innsatte i Tromsø fengsel til

Diskrimineringsnemnda i 2019. I avgjørelsen av 9. juni 2020, konkluderte Diskrimineringsnemnda enstemmig med at Kriminalomsorgsdirektoratet handlet i strid med forbudet mot diskriminering på grunn av kjønn, da soningsforholdene til kvinner i Tromsø fengsel ikke var likeverdige med menns soningsforhold.² I vedtaket fra Diskrimineringsnemnda går det frem at de kvinnelige innsatte i Tromsø fengsel blir diskriminert fordi:

- de soner mer restriktivt enn mannlige innsatte
- de samsoner med menn
- de i større grad enn menn er innelåst på cellen og isolert, og
- de ikke får et likeverdig tilbud om utdanning

Kriminalomsorgen har over lengre tid erkjent at det mangler tilfredsstillende soningsforhold i region Nord. I etterkant av avgjørelsen fra nemnda, har statsråden uttalt at hun vil rette opp samtlige former for forskjellsbehandling på bakgrunn av kjønn i norske fengsler. Blant annet har hun uttalt at forholdene i Tromsø fengsel skal ryddes opp.

En av de største utfordringene i Tromsø fengsel er at bygningsforholdene er til hinder for likeverdige soningsforhold for de kvinnelige innsatte. (Dette har medført at de kvinnelige innsatte på høyt sikkerhetsnivå ikke har en egen domsavdeling, men må sone ved varetektsavdelingen sammen med de mannlige innsatte på varetekt.) Enkelte endringer i kriminalomsorgen ser vi som positive, blant annet at kvinneavdelingen i Trondheim fengsel utvides, og at det ble bygget et helt nytt kvinnefengsel på Evje i 2019. Dette løser imidlertid ikke utfordringene for de kvinnelige innsatte i Nord-Norge. Vi har derfor rettet en egen henvendelse til statsråden der vi ber om et overslag over hvor mye det vil koste å utbedre forholdene i fengselet. Det er mulig å gjøre noe med bygningsmassen, slik at den diskriminerende praksisen opphører.

- Ombudet anmoder Justiskomiteen om å be departementet utrede og iverksette tiltak for at Tromsø fengsel kan tilby de kvinnelige innsatte

² <https://www.diskrimineringsnemnda.no/showcase/2019000114>

likeverdige forhold på høyt sikkerhetsnivå, herunder sette av nødvendige midler til bygningsmessig utbedring.

Diskrimineringsnemnda har i sitt vedtak fremhevet at økonomiske forhold ikke kan begrunne forskjellsbehandling på grunn av kjønn i kriminalomsorgen, og ombudet forventer derfor at det bevilges penger over statsbudsjettet til Tromsø fengsel.

- Ombudet etterlyser midler i statsbudsjettet som forøvrig kan bidra til å rette opp de lovstridige forholdene i Tromsø fengsel.

Kvinner bor på 4-manns celler

Ravneberget fengsel er et av få åpne fengsler kun for kvinnelige innsatte. Det ligger i Østfold, og har en kapasitet på rundt 40 innsatte. Ravneberget er det eneste fengselet i Norge som har fire innsatte plassert sammen på celler. For de kvinnelige innsatte innebærer det at de aldri har privatliv under soningen, noe som er uheldig for soningsprogresjonen deres. Hovedregelen i norsk kriminalomsorg er at hver enkelt innsatt skal ha sin egen celle. Det er ikke lenger noen innsatte i mannsfengsler som soner i flermannsrom, og i den grad dublering skjer (to innsatte på celle beregnet for en), skal det som hovedregel ikke overstige 30 dager.

Isolasjon

I enkelte fengsler er vi bekymret for at kvinnene i større grad opplever isolasjon og et dårligere aktivitetstilbud fordi de er en minoritet, men også fordi de soner i uegnede fengsler. Både ombudet og Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har avdekket at kvinnene oftere låses inne på cella under bemanningsmangel fordi de soner på små enheter som er enklere å låse ned enn avdelingene for menn. Dette gjelder også kvinner som soner med menn, og av den grunn får begrenset fellesskap for å redusere risiko for trakassering. Ombudet er positive til at det bevilges midler til et aktivitetsteam for å forebygge isolasjon. Som Sivilombudsmannen har påpekt i sin særskilte melding om isolasjon, er isolasjon et stort problem for hele kriminalomsorgen. Ombudet er derfor bekymret for at det generelt er bevilget en altfor liten sum, og i tillegg at budsjettet verken reflekterer eller vil rette opp i de særskilte utfordringene kvinnene har. Statsråd Monica Mæland har tidligere erkjent at det finnes utfordringer for kvinnelige innsatte også andre steder enn Tromsø fengsel, og at regjeringen skal rette opp alle steder der forskjellsbehandling er et problem.

- Det må bevilges midler som kan sikre kvinnelige innsatte likeverdige soningsforhold

Likestillings- og diskrimineringsombudet understreker at det er et bredt og faglig forankret kunnskapsgrunnlag om kvinnelige innsattes utfordringer. Norske myndigheter har særskilte forpliktelser i likestillings- og diskrimineringsloven når det gjelder kvinner i fengsel. Det er på høy tid at disse følges opp, og at tiltak reflekteres i statsbudsjettet.